

HUKUK ve PİYASALAR AÇISINDAN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

(Birinci Bölüm– Hukuk)

Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu

Politika Notu No:1/2020

Ocak 2020

Melsa Ararat (PhD)

Sabancı Üniversitesi

Kurumsal Yönetim Forumu

Muzaffer Eroğlu (PhD)

Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

© Melsa Ararat, Muzaffer Eroğlu 2020. Bütün hakları saklıdır. İki paragrafı geçmemek üzere metnin kısa bölümlerinden, kaynak bildirimini verilmesi şartıyla izin alınmaksızın alıntı yapılabilir.

DOI: 10.5900/SU_SOM_WP.2020.39630

URL: http://dx.doi.org/10.5900/SU_SOM_WP.2020.39630

Arka Plan

Sürdürülebilirlik tüm dünyada kurumsal yatırımcıların gündeminde önemli bir yatırım riski olarak yer tutmaya devam ederken, düzenleyici otoriteler ve yasa koyucular sürdürülebilirliği zorlayıcı veya teşvik edici kurallar getirme çabalarını yoğunlaştırdılar. Bu çabaların merkezinde iklim değişikliği riskleri yer aldı. Diğer yandan dünyanın en büyük şirketleri ve post-Friedman diye adlandırdığımız yeni nesil ekonomistler sürdürülebilirliği pay sahipleri odaklı bir yönetim anlayışından paydaş odaklı bir yönetim anlayışına geçiş olarak çerçevlendirdiler.¹ Ocak 2020’de toplanan Davos Dünya Ekonomi Forumu 1973 yılında yayımladığı manifestosunu güncelleyerek kapitalizmin uzun vadede yaşaması için şirketlerin varoluş amacının (*purpose of the firm*) yeniden tanımlanması ve bu amacın paydaşların çıkarlarını gözetme yükümlülüğünü içermesi gerektiğine odaklandı.² Ancak şirketler, yatırımcılar ve kural koyucular arasında sürdürülebilirliğin tanımı konusunda bir mutabakat olmadığı gibi, sürdürülebilirlik risklerinin nasıl yönetilmesi ve düzenlenmesi gerektiği konusunda da henüz bir mutabakat yok. Sürdürülebilirlik konusunda en kapsamlı mutabakatın sürdürülebilirliğin amaçlarına yönelik olarak kendisini Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında³ ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Türkiye’de sürdürülebilirlik konusundaki çabaların etkin aktörleri yakın zamana kadar şirketler ve şirket üst örgütleriydi.⁴ Bu çabaların Türkiye’de faaliyet gösteren yerel şirketler özelinde bir risk yönetimi stratejisi sonucu ortaya çıkmaktan çok, bir kurumsal iletişim ve paydaşlarla ilişkiler konusu olarak gündeme geldiğini savlamak için yeterince kanıtımız var. Bu çabalara 2019 yılında devletin hamleleri eklendi. Bunların ilki Hazine ve Maliye Bakanlığı’nın 29 Mayıs 2019 tarihinde yayımladığı sermayenin sürdürülebilir şirketlere yönlendirilmesini teşvik eden ve bu şirketlerin paylarını uzun vadede güvenilir yatırımlar olarak değerlendirdiğinin sinyalini veren yönetmelik oldu.⁵ Ardından Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu’nun 8 Ağustos 2019 tarihli toplantısında alınan kararlar uyarınca Türkiye’de özellikle küçük ve orta boy şirketlerin küresel sürdürülebilir yatırımlardan pay almasına yönelik olarak güncellediği Eylem Planı geldi.⁶ Eylem Planının uygulanması için Borsa İstanbul

¹Bakınız <https://econpapers.repec.org/bookchap/elgeebook/15720.htm>

²<https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>

³<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

⁴Bakınız Küresel Sözleşme Türkiye Ağı; <https://www.globalcompactturkiye.org/>

⁵<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/05/20190529-2.htm>

⁶http://yoikk.gov.tr/upload/BasinDuyurusu/YOIKK_Bas%C4%B1nDuyurusu_8Agustos.pdf

görevlendirildi ve bunu Borsa İstanbul ev sahipliğinde kurulmuş ama faaliyetleri bir süredir durmuş olan Sürdürülebilirlik Platformu'nun canlandırılması takip etti.

Bu yazımızla sürdürülebilirlik konusundaki kavram karışıklığını gidermeyi, uluslararası eğilimlere işaret etmeyi ve Türkiye'de şirket yöneticilerinin ve piyasa oyuncularının süregelen tartışmaları anlamlandırmalarına yardımcı olmayı amaçlıyoruz. İki bölümlük bu görüş yazımızın ilk bölümü konuya uluslararası ve yerel hukuk açısından, ikinci bölümü ise piyasalar açısından bakmakta. Bu bakışı sunarken kısaca uluslararası eğilimlere de yer vermekte ve bu eğilimler ışığında Türkiye'deki durumu özetlemekteyiz. Her iki bölümün sonunda da sürdürülebilirliğin ekonomik faaliyetlerin niteliğini belirleyen bir etmen olması için yasa, düzenleme ve uygulama alanında yapılması gerekenler konusunda somut önerilerimizi sunuyoruz. Bu sayı konuya hukuk açısından bakan birinci bölümü içermektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve HUKUK

I. Sürdürülebilirlik Düzenlemeleri ve Şirketler Hukuku

Şirketler hukuku sürdürülebilirlik kavramına işletmenin sürekliliği açısından bakar. Genel kabul gören hukuksal normlar uyarınca şirketin karar vericilerinin şirketin sürekliliğini temin edecek politikaları benimsemeleri ve bu politikalara uygun davranmaları beklenir. Diğer yandan şirketin sürekliliği, şirketin bir ortakyaşarlık ilişkisi içinde olduğu fiziksel, sosyal ve ekonomik çevrenin sürdürülebilirliği ile doğrudan ilişkilidir. Şirketler, içinde faaliyet gösterdikleri doğal, sosyal ve ekonomik ortamın sürdürülebilirlik sorunlarından etkilendikleri gibi bu sorunların bizzat kaynağı veya çözümleyicisi olabilirler. Şirketler hukuku, geleneksel olarak esasen sürdürülebilirlik sorunlarının şirkete etkisi ile ilgilenir ve konuyu risklerin yönetimi bağlamında ele alır. Şirketin sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerinin düzenlenmesi ise geleneksel olarak çevre hukuku, iş hukuku, insan hakları hukuku gibi hukukun diğer alanlarının kapsamına girer.

Şirketler hukukunda risklerin öngörülmesi, önlenmesi veya yönetilmesi çabaları önemli bir yer tutmaktadır. Başta yönetim kurulu üyeleri olmak üzere tüm yöneticilerin faaliyet gösterdikleri ortamın sürdürülebilirliği ile ilgili olarak maruz kaldıkları riskleri yönetmek için gerekli çabayı harcamaları ve sürekliliği olan (ve bu açıdan bir bakıma sürdürülebilir) bir şirket yaratmaları şirkete karşı olan sadakat ve özen yükümünün bir gereğidir. Her ne kadar şirket yöneticilerinin başka herhangi bir müdahaleye gerek kalmadan bu yönde hareket etmeleri gerekirse de tüm dünyada sürdürülebilir şirketlere ulaşmak için yoğun bir düzenleme çabası olduğunu da gözlemlemekteyiz. Bu çabalar 'sürdürülebilir şirket' kavramını sadece

işletmenin sürekliliğine matuf olarak değil, aynı zamanda şirketin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ile etkileşimini de kapsayacak şekilde ele almaktadır. Şirketin genel olarak sürdürülebilirlik ile ilişkisi kendisini şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarında ve bunların uygulanmasında ifade eder. Bu politikalar şüphesiz her şirketin faaliyetlerinin nitelik ve niceliğine göre değişecektir.

Şirketler hukuku özel hukukun bir alanı olup temel prensip olarak katılanlar (pay sahipleri, yöneticiler, şirketin kendisi ve menfaat sahipleri) arasındaki ilişkilere dair sözleşme serbestisi ilkesine göre yürütülür. Bu nedenle de şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarını benimsemesi öncelikle katılanlar arasındaki sözleşme ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Örneğin yatırımcılar (hisse veya borç sermayesi sağlayıcıları) yatırım şartı olarak şirketin sürdürülebilir politikalar benimsemesini bir sözleşmeye bağlayabilirler. Organize piyasaları kullanmadan doğrudan yatırımcı çekmek isteyen şirketler de yatırımcılar ile yapacakları anlaşmalar çerçevesinde sürdürülebilir davranma yükümü altına girebilirler. Yine şirketler, çalışanlarına, topluma, tedarikçilere ve buna benzer menfaat sahiplerine karşı çevresel sürdürülebilirliği gözeten davranışlarda bulunacaklarına dair taahhütlerde bulunabilir ve kendilerini bağlayabilirler.

Temel kural olarak özel hukuk sisteminde düzenleyici müdahale ancak gerekli olduğu hallerde yapılır. Özel hukuk ilişkilerine düzenleyici müdahale için üç ana neden aranır. Düzenlemenin araçları da bu nedenlere uygun olarak seçilir. Düzenleyici müdahalenin ilk amacı yol gösterici olmaktır. Bu durumda emredici veya yaptırıma bağlanmış katı hukuk kuralları yerine yumuşak hukuk kuralları esas alınır. Böylece

muhataplar yumuşak hukuk kurallarını gönüllü olarak benimseyebilirler. Düzenlemede ikinci amaç tamamlayıcı hukuk kuralları yaratarak tarafların iradelerinde boşluk olması veya iradelerin yorumlanması gerektiğinde bu boşluğu doldurmaktır. Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerinde çok sayıda tamamlayıcı ve yorumlayıcı hukuk kuralı vardır. Örneğin, TTK m.370 uyarınca anonim şirket temsil yetkisi aksi öngörülmemiş veya yönetim kurulu tek üyeden oluşmuyorsa, çift imza ile kullanmak üzere yönetim kuruluna aittir. Düzenlemede üçüncü amaç ise kamu yararını gözetmek ve zayıfları korumak için taraf iradelerini kısıtlamaktır. Bu amaç emredici hukuk kuralları yoluyla gerçekleştirilir. Örneğin, anonim şirketlerde yönetim kurulu üyeleri en fazla üç yıl için genel kurul tarafından atanabilir. Böylece taraflar istese bile dört yıl için yönetim kurulu üyesi atayamayacaklardır. Özel hukuk kurallarına emredici hüküm ile müdahale ancak diğer çözümler yeterli olmuyorsa yapılır.

Sürdürülebilirlik konusunda her üç düzenleme amacının ve aracının da yaygın olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bundan sonraki bölümlerde sürdürülebilir şirketler ve sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin düzenlemelerin Türk hukuk sistemi içerisindeki yerini dünyadaki eğilimler ile birlikte inceleyeceğiz.

1-Türk Ticaret Kanunu ve Sürdürülebilirlik

TTK tüm şirketleri düzenleyen temel kanun olup şirketlerin tamamını bağlayıcı hükümler içermektedir. Küçük, orta veya büyük ölçekli, halka açık veya kapalı

ve düzenlenmiş piyasada faaliyet gösteren tüm şirketler özel hükümler dışında TTK hükümlerine uymak ile yükümlüdür. TTK daha çok şirketin iç işleyişine ilişkin hükümler getirmekte olup sürdürülebilirlik konusunda önemli bir yeri olan kurumsal yönetime ilişkin bazı kurallar dışında özel düzenlemelere yer vermemektedir. Kurumsal yönetim konusunda bile tüm şirketlerin uyması gereken zorunlu kurallar oldukça sınırlıdır. Örneğin TTK'da şirket yönetiminin oluşumuna ilişkin kurallar büyüklük ve pay sahipliği yapılarından bağımsız olarak tüm şirketleri kapsamaması için esnek olarak düzenlenmiştir. Diğer taraftan bu esneklik şirketlere ana sözleşmeleri aracılığıyla sürdürülebilirlik unsurlarını taşıyan modern kurumsal yönetim ilkelerine uygun bir yönetim sistemi oluşturma olanağını da verir.

Sürdürülebilirlik açısından önemli bir araç olan raporlama veya kamuyu aydınlatma konusunda da TTK oldukça kısıtlı düzenlemeler içermektedir. TTK kapsamında ticaret sicilinde sadece ana sözleşme, YK üyeleri, sermaye yapısı gibi bazı temel bilgilerin yayımlanması zorunluluğu vardır⁷. Şirketlerin internet sitelerinde de daha dar kapsamlı olarak bazı temel bilgilerin yayımlanması zorunludur.⁸ Bunların dışında tüm şirketleri kapsayan bir kamuyu aydınlatma yükümü bulunmamaktadır. Nitekim TTK kapsamında aydınlatma temel olarak pay sahiplerine karşı bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda finansal tablolar, bağımsız denetim raporları ve yıllık faaliyet raporları yönetim kurulu tarafından pay sahiplerinin bilgisine sunulmak zorundadır. Finansal

⁷ Ticaret Sicillerindeki bilgilere Mersis sisteminden ulaşılabilir. <https://mersis.gtb.gov.tr/>

⁸ Sermaye Şirketlerin Açacakları İnternet Sitelerine Dair Yönetmelik uyarınca bağımsız denetime tabi şirketler internet sitesi açmak ile yükümlüdür.

raporlar doğal olarak sadece finansal bilgileri içerirken⁹ yıllık faaliyet raporlarının kapsamı gereken 'en az' içerik¹⁰ mevzuat ile belirlenmiştir. Ancak yönetim kurulu sürdürülebilirlik konusundaki faaliyetlere ve politikalara raporlarında gönüllü olarak yer verebilir. Şirketler ticari sır gibi şirket menfaatine aykırı sonuçlar doğurmayacak bilgileri ve raporları gerek pay sahipleri ve gerekse kamuoyu ile gönüllü olarak da paylaşabilir. Bundan anlaşılacağı gibi TTK sürdürülebilirlik konusunu sadece şirketin finansal sürekliliği kapsamında ele almakta ve bunun ötesindeki yükümleri özel hukuk çerçevesinde taraflar arasındaki sözleşme serbestisine bırakmaktadır.

2-Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Sürdürülebilirlik

Başta halka açık şirketler olmak üzere, sermaye piyasalarında faaliyet gösteren şirketlere ilişkin düzenlemeler Sermaye Piyasası Kanunu (SerPK) ve alt mevzuatında yer almaktadır. Sermaye piyasası mevzuatı kurumsal yönetime ilişkin yoğun düzenlemeler içermektedir ve bunlar genellikle emredici hükümler şeklindedir. Kurumsal yönetim mevzuatı uyarınca çıkarılan Kurumsal Yönetim Tebliği ve Kurumsal Yönetim İlkeleri (KYİ) hem uyulması zorunlu hem de uyulması gönüllü ("uy ya da açıkla" yaklaşımına tabi) kuralları içermektedir. Şirketlerin uyması gereken zorunlu kurallar genelde yönetimin yapısına ve şirket ile pay sahipleri arasındaki ilişkilere yöneliktir. Örneğin bağımsız YK üyesi atanması (1/3 oranında) ve bazı komitelerin kurulması zorunlu

kurallar arasındadır. Diğer taraftan yönetim kurulunda çeşitliliği temin amacıyla %25 oranında kadın YK üyesi atanması gibi uyulması zorunlu olmayan 'uy ya da açıkla' yaklaşımına göre düzenlenmiş kurallar da vardır¹¹.

KYİ'de sürdürülebilirliğin çevresel ve sosyal boyutları konusunda az sayıda ve detaylandırılmamış kurallar getirilmiştir. Örneğin yıllık faaliyet raporu içeriğine ilişkin olarak gönüllülük esasına dayanan 2.2.2.g ilkesi ile şirketin "*Çalışanların sosyal hakları, mesleki eğitimi ile diğer toplumsal ve çevresel sonuç doğuran şirket faaliyetlerine ilişkin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri hakkında*" bilgiye yer vereceği düzenlenmiştir. Bunun dışında ise tüm sürdürülebilirlik hususları dar bir çerçevede ele alınmış ve sınırlı birkaç maddede toplanmıştır: Bunlardan en önemlisi KYİ 3.5.2 olup "*Şirket, sosyal sorumluluklarına karşı duyarlı olur; çevreye, tüketiciye, kamu sağlığına ilişkin düzenlemeler ile etik kurallara uyar. Şirket, uluslararası geçerliliğe sahip insan haklarına destek olur ve saygı gösterir. İrtikap ve rüşvet de dahil olmak üzere yolsuzluğun her türlüyle mücadele eder,*" şeklindedir. Bu örnekler ışığında sermaye piyasası mevzuatının sürdürülebilirlik konusundaki düzenleme yaklaşımının TTK'dan daha kapsamlı olmakla birlikte genel olarak gönüllülük esasına dayandığı söylenebilir.

Diğer yandan sermaye piyasası mevzuatında kamuyu aydınlatma yükümü çok daha geniş kapsamlı olarak

⁹ Türkiye Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayınlanan Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) uyarınca hazırlanır.

¹⁰ Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarının Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik;
<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16547&sourceXmlSearch=%C5%9Eirketlerin%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Faaliyet%20Ra&MevzuatIliski=0>

¹¹KYİ 4.3.9. 'Şirket, yönetim kurulunda kadın üye oranı için % 25'ten az olmamak kaydıyla bir hedef oran ve hedef zaman belirler ve bu hedeflere ulaşmak için politika oluşturur. Yönetim kurulu bu hedeflere ulaşma hususunda sağlanan ilerlemeyi yıllık olarak değerlendirir.'

düzenlenmiştir. TTK ile kıyaslandığında şirketlerin finansal tablolarının, yıllık faaliyet raporlarının ve denetim raporlarının içeriğine ilişkin daha fazla müdahale vardır. Ayrıca tüm bu raporların dönemsel olarak kamuya açıklanması zorunlu tutulmuştur. Bu raporların içeriğine ilişkin düzenlemeler daha çok finansal bilgilere odaklanmakta ve ne genel olarak sürdürülebilirlik konusunu ne de daha dar anlamıyla sosyal ve çevresel konuları kapsamaktadır.

Uyum konusu raporlama dışında bir yaptırıma bağlanmadığı için açıklamalar şekli unsurları içermekte ve şirketler maddi unsurları açıklamaktan büyük ölçüde çekinmektedir. Sonuç olarak sermaye piyasası mevzuatı kurumsal yönetimin bazı unsurları dışında sürdürülebilirlik konusundaki kamuya açıklamalara da zorunluluk getirmekten genel olarak çekinmiş olup gönüllülük esasını benimsemiştir. Diğer taraftan şirketler yıllık faaliyet raporu veyahut başka belgelerde sürdürülebilirlik ile ilişkileri hakkında bilgi ve raporları şirket menfaatine zarar vermemek koşulu ile kamu ile gönüllü olarak paylaşabilirler.

Bundan sonraki bölümde dünyadaki düzenleme eğilimlerine değineceğiz.

II. Sürdürülebilirlik ile İlgili Yeni Nesil Düzenlemeler

Son zamanlarda özellikle iklim değişikliği tehditlerinin olduğu boyutların da tetiklemeyle şirketlerin davranışlarının sürdürülebilirlik ile ilişkisi konusunda farklı hukuk sistemlerinde çok sayıda düzenlemenin yer aldığını görmekteyiz¹². Bu düzenlemelerin temel amacı şirketleri sürdürülebilir politikalar izleyemeye

yönlendirerek sistemik riskleri arttırıcı dışsallıkları minimize etmek, diğer bir deyimle şirketin ekonomik faaliyetlerinin toplumsal maliyetini azaltmaktır. Bir diğer amaç ise finansal sermayenin sürdürülebilir şirketlere yönelmesini sağlayarak sürdürülebilirliği teşvik etmektir. Sürdürülebilirliği hedefleyen bu düzenlemeler farklı şekillerde tezahür etmektedir.

1- Düzenlemenin şirketlerden çok yatırımcıları hedeflemesi en yaygın uygulamalardan bir tanesidir. Bu düzenlemeler yatırımcı tercihleri üzerinde baskı ve teşvik unsurlarını kullanarak şirketleri finansal sermaye çekmek için sürdürülebilir davranmaya zorlamaktadır. Bu düzenlemeler öncelikle yatırımcıların yatırımlarını gönüllü olarak sürdürülebilir şirketlere yönlendirmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle son yıllarda gerek emeklilik şirketlerinin ve gerekse borsaların ve sermaye piyasası düzenleyicilerinin başını çektiği tartışmalar varlık yöneticilerinin özen ve sadakat yükümleri üzerinde durmaktadır. Bunun sonucu olarak da varlık yöneticilerinin yatırım yaptıkları şirketleri sürdürülebilir olmaya yönlendirmek için gönüllü olarak sürdürülebilirliği gözeten yatırım ilkeleri ve kamuyu aydınlatma uygulamalarını benimsediklerini görmekteyiz. Özenli Sahiplik Kodu (*Stewardship Code*) olarak adlandırılan bu uygulamalarla kurumsal yatırımcılar sürdürülebilir şirketlere yatırım yapma ve seçimlerini kamuoyuna açıklama konusunda gönüllü olarak yükümlülük altına girmektedirler.¹³

Diğer taraftan mevzuat yoluyla bazı yatırımların sürdürülebilir şirketlere yönlendirilmesi zorunlu tutulabilmektedir. Buna örnek olarak Türkiye'deki

¹² Bakınız <https://www.morningstar.com/blog/2019/06/03/esg-regulation.html>

¹³ Bakınız <https://www.icgn.org/policy/global-stewardship-codes-network>

Emeklilik Yatırım Fonlarına ilişkin Rehber uyarınca standart fonların portföyünün asgari %10'unun BIST 100, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi ve Borsa İstanbul A.Ş. tarafından hesaplanan katılım endekslerindeki paylarda değerlendirme zorunluluğu getirilmiş olması gösterilebilir¹⁴. Karşılaştırmalı hukuk sistemlerinde de yatırımcılara zorunlu olarak yatırımlarını sürdürülebilir şirketlere yatırmalarına ilişkin düzenlemeler yaygınlaşmaktadır.

2- İkinci grup düzenlemeler ise bizzat şirketleri hedef almakta ve şirketlerin gerek gönüllü gerekse zorunlu olarak sürdürülebilir davranış ve politikalara yönelmelerini sağlayacak kurallar içermektedir. Kurumsal yönetim kapsamında değerlendirilebilecek kuralların önemli bir kısmı son yıllarda birçok ülke tarafından zorunlu hale getirilmiş¹⁵ olsa da çevre ve sosyal politikalara yönelik kurallar genelde yumuşak hukuk kurallarını esas alarak oluşturulan gönüllü uygulamalar ile şekillenmektedir. Bu uygulamalar şirketleri sürdürülebilirlik ile ilgili politikaları benimsemeye ve bu politikaları faaliyetlerine nasıl yansıttıkları hakkında kamuoyuna bilgi vermeye yönlendirmektedir. Birleşmiş Milletler Küresel Sözleşme İlkeleri,¹⁶ OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi¹⁷ bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Raporlama açısından temel gelişme ise finansal olmayan raporlamalar, uluslararası piyasalarda ESG (*Environment, Social, Governance*) olarak geçen ÇSY

(Çevresel, Sosyal ve Yönetmel) raporlamaları veya entegre raporlamalar esas alınarak kamuoyunu bilgilendirme düzenlemelerinin yaygınlaşmasıdır. Şirketler gerek toplumsal itibar sağlamak gerekse yatırımcı çekmek için tercih ettikleri finansal olmayan raporlama standartlarına göre gönüllü olarak sürdürülebilirlik raporlaması yapmaktadırlar¹⁸.

3- Sürdürülebilirlik raporlamalarının daha güven verici olmasını sağlamak için ve daha fazla yatırımcı çekebilmek için şirketler gönüllü olarak bağımsız dış kuruluşların raporlama standartlarını ve derecelendirmelerini kabul edebilmektedirler¹⁹. Şirketler bağımsız kuruluşlar tarafından belirlenmiş kriterlere göre raporlama yapmakta ve bu raporların varlığı ve içeriği bağımsız kuruluşlar tarafından teyit edilmektedir. Bu yaklaşıma alternatif olarak bağımsız kuruluşların şirketlerin halka açık bilgilerini kullanarak değerlendirme ve raporlama yapmaları da yaygın bir uygulamadır. Örneğin Borsa İstanbul bünyesinde oluşturulan Sürdürülebilirlik Endeksi bu şekilde yürümektedir²⁰. Endekste yer alacak şirketler, uluslararası ÇSY araştırma şirketi Vigeo-EIRIS tarafından belirlenen sürdürülebilirlik kriterlerine göre Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu'nun araştırma desteğinde değerlendirmekte²¹ ve BIST Sürdürülebilirlik Endeksi Temel Kuralları uyarınca belirlenen yöntemeye uygun olarak endekse girecek şirketler belirlenmektedir. Diğer taraftan şirketlerin doğrudan derecelendirme yapan kuruluşa sağladığı bilgilere göre de çeşitli raporlamalar ve referans

¹⁴ Bakınız <https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20190527/0>

¹⁵ Bakınız <http://www.oecd.org/corporate/>

¹⁶ Bakınız <https://www.unglobalcompact.org/>

¹⁷ Bakınız <https://www.oecd.org/corporate/mne/>

¹⁸ London Stock Exchange tarafından yayınlanan Rehber için bakınız: <https://www.lseg.com/esg>

¹⁹ Bakınız <https://www.robecosam.com/csa/indices/>

²⁰ Bakınız <https://www.borsaistanbul.com/endeksler/bist-pay-endeksleri/surdurulebilirlik-endeksi>

²¹ Bakınız <http://vigeo-eiris.com/borsa-istanbul-chooses-eiris-to-create-bist-sustainability-index/>

endeksler oluşturulabilmektedir. Örneğin Türkiye'yi de kapsayan CDP, iklim değişikliği konusunda geliştirdiği soru setini kullanarak şirketlerin CDP platformuna sağladıkları veri ve bilgileri kullanmakta ve şirketleri derecelendirmektedir.²²

III- Zorunlu Sürdürülebilirlik Raporlaması

Son zamanlarda şirketleri daha fazla sürdürülebilir olmaya zorlama ve kamuoyunun şirketlerin davranış ve politikaları hususunda daha fazla bilgilendirilmesini sağlamak amacı ile bazı şirketlere ÇSY raporlaması yapma yükümü getirilmektedir. Düzenleme politikası ve hukuk tekniği açısından zorunlu sürdürülebilirlik raporlamalarının çeşitli açılardan tartışılması yerinde olacaktır. Yaygın kabul gören düzenleme ilkesi zorunlu ÇSY raporlamasına ilişkin düzenlemelerin yeterince esnek olmasıdır. Nitekim düzenlemeler şirketlerin ekonomik amaçları gerçekleştirmesine engel olmamalı ve küçük ve orta ölçekli şirketler üzerinde maliyet baskısı oluşturmamalıdır. Bu durumda raporlama yükümüne ilişkin düzenleyici müdahalenin unsurları aşağıdaki temel başlıklar açısından değerlendirilmelidir.

1-Sürdürülebilirlik Tanımı ve ÇSY Raporlama

Kriterleri: Sürdürülebilirlik aslında oldukça geniş bir kavramdır. Sürdürülebilirlik kavramının tanımı ve ÇSY raporlamasına ilişkin kriterler konusunda çok sayıda

belge, rapor ve kılavuz vardır. Örneğin sürdürülebilir şirketler sadece karbon salımı seviyesine bağlı olarak tanımlandığı gibi çok detaylı kriterler üzerinden de tanımlanabilmektedir. Bu durumda düzenlemelerin sürdürülebilirliğe ilişkin tanımlamayı içermesi veyahut en azından kabul görmüş kriterlere atıf yapması gerekir. Örneğin bazı şirketlerin ÇSY raporlaması yapmasını zorunlu kılan AB düzenlemeleri şirketlerin takip etmesi gereken ilkelere yönelik olarak bazı uluslararası kabul görmüş standartlara atıf yapmıştır.²³ Bunun yanında sürdürülebilirlik konusundaki kavramların tanım ve sınıflandırılmasında kullanılacak genel kabul görmüş ilkelere yönelik çok sayıda da çalışma vardır²⁴.

2-Raporlama Zorunluluğu Kapsamına Girecek

Şirketler: Sürdürülebilirlik raporlaması kapsamı fayda ve külfet dengesi dikkate alınarak belirlenmektedir. Sürdürülebilirlik tartışmaları beraberinde yatırımcılar ile ilgili genel tartışmaları da barındırdığı için düzenlemeler genelde payları borsada işlem gören şirketleri hedef almaktadır. Bunun yanında sermaye piyasalarında borçlanan şirketlerin de kapsama alınması yaygın bir uygulamadır. Diğer yandan sermaye piyasasına girmemiş büyük ölçekli şirketlerin varlığı kapsamın farklı kriterlere göre belirlenmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Çalışan sayısı, aktif toplam veya aktif net satışlar gibi kriterlere göre

²²Türkiye kapsamı için bakınız

<https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/en/content/cdp-climate-change>

²³ "Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups" Article 9: "In providing this information, undertakings which are subject to this Directive may rely on national frameworks, Union-based frameworks such as the Eco-Management and Audit Scheme (EMAS), or international frameworks such as the United Nations (UN) Global Compact, the Guiding Principles on Business and Human Rights implementing the

UN 'Protect, Respect and Remedy' Framework, the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Guidelines for Multinational Enterprises, the International Organisation for Standardisation's ISO 26000, the International Labour Organisation's Tripartite Declaration of principles concerning multinational enterprises and social policy, the Global Reporting Initiative, or other recognised international frameworks".

²⁴ Bakınız https://ec.europa.eu/info/publications/sustainable-finance-taxonomy_en

büyüklik belirlenip bu şirketlere raporlama yükümü getirilebilir. Örneğin AB, 500'den fazla çalışana sahip olan şirketlerin ÇSY raporlaması yapmasını zorunlu tutmuştur. Kapsama giren bazı şirketlerin özel durumlarından dolayı muaf tutulmaları söz konusu ise bu kriterlerin de açık ve net şekilde belirlenmesi gerekir. Kanaatimizce raporlama zorunluluğunun kapsamının ilk başlarda dar tutulması ve uygulama yerleştikçe kapsamın genişlemesi yerinde olacaktır. Ayrıca devletin küçük ve orta boy şirketlerin sürdürülebilir yatırımlardan pay alması hedefi dikkate alındığında bu şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması yapmalarını teşvik edecek düzenlemelerin raporlamanın maliyeti dikkate alan özel bir yaklaşımla geliştirilmesi gerekir.

3- Onay/Teyit Mekanizması Öngörülmesi:

Sürdürülebilirlik hususunda şirketlerin raporlama yapması yükümünün kapsamı ile birlikte bu raporların bağımsız uzman kuruluşlar tarafından gözden geçirilmesi ve bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi uygulamasına yer verilip verilmeyeceği de değerlendirilmelidir. Bir onay veya teyit sistemi öngörülecek ise uygulanacak standartlar belirlenmelidir. Bağımsız uzman kuruluşlardan hizmet almak ve farklı teyit unsurları oluşturmak en yaygın uygulamadır.

En basit teyit sistemi sadece sürdürülebilirlik raporunun hazırlandığının ve kamuoyu ile paylaşıldığının teyididir. Örneğin AB düzenlemesi raporlamayı zorunlu tutmak ile birlikte herhangi bir içerik onayı ve teyidi öngörmeyerek bağımsız denetçilere sadece raporun varlığının teyidi görevini yüklemiştir. Daha detaylı bir teyit sistemi ise raporun içeriğinin seçilen ÇSY raporlama kriterlerine uygun olduğu şeklinde olabilir. En

detaylı teyit sistemi ise rapor içeriğinde yer alan bilgilerin doğruluğunun tespitinin de yapıldığı sistem olacaktır.

4- Yaptırıma İlişkin Tartışmalar: Herhangi bir düzenlemenin zorunluluk unsuru taşıması durumunda yaptırım barındırması gerekir. Düzenlemelerde ülkenin hukuk sistemi de dikkate alınarak yeterince caydırıcılık sağlayacak yaptırımların esas alınması gerekir. Tabii ki bazı düzenlemeler çok daha yumuşak yaptırımlara tabi tutulurken bazı düzenlemeler ağır yaptırımlara konu olabilir. AB düzenlemesi üye ülkelerin kendi hukuk sistemlerine uygun yaptırımlar uygulamalarını gerektirmekte ve böylece yaptırım seçimini üye ülkeye bırakmaktadır. Bu durumda genel olarak düzenleyici kamu kurumu tarafından idari para cezaları gibi yaptırımların uygulanması normaldir. Sermaye piyasası kurumlarına veyahut raporlama standartlarını belirleyen kurum gibi bir kamu kurumuna gözetleme ve denetleme yetkisi verilerek raporlama yapmayan ya da uygun standartlarda raporlama yapmayan şirketler üzerinde denetim ve yaptırım uygulama modeli oluşturulabilir.

Bunun dışında gerek şirketler hukuku uyarınca gerekse genel sorumluluk hukuku uyarınca özel hukuktan kaynaklanan yaptırımlar da uygulanabilir. Nitekim gerek pay sahiplerini gerekse yatırımcıları yanılta şirketler ve şirketlerin yöneticileri şirketler hukuku, sözleşme hukuku ve diğer sorumluluk ilkeleri gereği sorumlu tutulabilecektir.

Sonuç:

Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik sürekli değişen unsurlar barındırdığı için şirketler açısından önemli olan unsurları dikkate alması gereken düzenlemelerin de sürekli olarak değişmesi ve gelişmesi kaçınılmazdır. Bu düzenlemelerin bir yandan şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarının karşılaştırılabilmesine olanak vermesi ve bu nedenle uluslararası genel kabul görmüş standartlara uygun olması gerekirken, diğer yandan hem şirketler arası farklılıkları hem de ülkenin özgün hukuk sistemini de dikkate alması gerekir.

İster yumuşak hukuk kuralı olsun isterse yaptırıma bağlanmış kurallar şeklinde olsun düzenlemelerdeki temel amaç şirketlerin iş yapış süreçleri içinde piyasa mekanizmaları içerisinde değişmeyen ancak değişmesi arzu edilen davranışlarını dışarıdan müdahale yoluyla değiştirmektir. Sürdürülebilirlik düzenlemelerinin her şeyden önce şirketlerin sürdürülebilir olma çabaları için yol gösterici standartların belirlenmesi hedefini gözetmesi gerekir. Şirketler gönüllü olarak sürdürülebilir olmak istediklerinde önlerinde rahatlıkla uygulayabilecekleri standartları bulmaları gerekir. Bu standartların şirketlerin faaliyet gösterdikleri sektörler için uygun ve uygulanabilir olması ve ayrıca şirketlerin büyüklüklerine göre de esneklik içermesi gerekir. Bu yapılırken uluslararası gelişmeleri takip eden bir sürecin izlenmesini sağlayacak bir güncelleme politikasının geliştirilmesi gerekir. Nitekim sürdürülebilirlik sadece yerel bir sorun olmayıp küresel bir sorundur.

Düzenleyiciler sürdürülebilir şirketlere ulaşmak için yönlendirilmiş gönüllülüğün yeterli olmadığı hallerde uyulması zorunlu kurallar getirerek sürece müdahale etmek isteyeceklerdir. Bu müdahaleler özellikle devletleri bağlayıcı uluslararası anlaşmaların uygulanması açısından zorunlu olabilir. Ancak zorunlu kurallar yumuşak hukuk kuralları ile ulaşılması mümkün olmayan durumlara yoğunlaşmalıdır. Uyulması zorunlu kuralların uluslararası standartları esas almakla birlikte yerel dinamikleri de gözetilen bir şekilde belirlenmesi yerinde olacaktır.

Sonuç olarak sürdürülebilir şirketlere ulaşmak uzun bir süreç olup hem yumuşak hukuk kuralları hem de uyulması zorunlu hukuk kurallarını gerektirmektedir. Bu nedenle de değişen durumlara göre düzenleyicilerin gerekli müdahaleleri yapmaları gerekmektedir. Bu durum sürekli gelişen ve güncellenen bir düzenleme sisteminin varlığını kaçınılmaz kılmaktadır.

CGFT HAKKINDA

Kurumsal Yönetim Forumu (CGFT) 2003 yılında Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) ve Sabancı Üniversitesi'nin ortak çabasıyla kuruldu. Kuruluşundan itibaren Kurumsal Yönetim reformları konusunda Sermaye Piyasası Kurulu'na destek veren CGFT, Sabancı Üniversitesi Yönetim Bilimleri Fakültesi ev sahipliğinde çalışmalarını sürdürmektedir. Forum, toplumsal sorunların incelenmesinde ve çözüm üretilmesinde geleneksel araştırma yöntemlerinin katılımcı ve kapsayıcı eylem araştırma yöntemleriyle desteklemesi yaklaşımını benimser.

Kurumsal yönetim ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiye odaklanan CGFT, araştırmaları ile şirket faaliyetlerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlulaştırılmasını sağlayacak kurumsal yönetim politikalarının geliştirilmesine ve uygulanmasına destek olmaktadır.

Forum'un çalışma anlayışı, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda, şirketleri ve iş ekosistemini harekete geçirmek, iş ve yatırım kurumları arasındaki ilişkinin bu hedeflere katkıda bulunacak şekilde yapılandırılmasına katkıda bulunacak araştırmalar yapmak, çok taraflı projeler ve kampanyalar gerçekleştirmektir.

Sabancı Üniversitesi

Orta Mahalle, No:27, 34956 Tuzla/İstanbul

<http://cgft.sabanciuniv.edu/>

cgft@sabanciuniv.edu